

ЛИТЕРАТУРА

ЕЛИНКА ЩЕРИОНОВА
РАДОСТИНА КОЙЧЕВА
ВЕРА КОТЕВА
СТИЛИЯН СТОЯНОВ

8 клас

РЕГАЛИЯ 6

Рубриките в учебника

Да си припомним	Препраща към усвоени вече знания по темата и прави връзка с други учебни предмети.
 ДА НАУЧИМ	Дава знания по темите от новия учебен материал.
 ОЩЕ ПО ТЕМАТА	Предлага информация за разширяване и обогатяване на знанията.
Повод за размисъл и дискусия	Чрез въпроси и задачи насочва към изследователска, комуникативна и творческа дейност.
За любознателните	Откроява малко известни, но интересни факти за автора, епохата или художествената творба.
Да бъдем творци	Провокира творческите умения на ученика чрез писане на есе, работа по проекти, изследване на проблем и др.
 ДА ПРОЧЕТЕМ	Предлага текстове от изучаваните произведения.
Енциклопедия _____	Обяснява нови понятия и имена от учебния материал.

© Елинка Щерионова, Радостина Койчева, Вера Котева, Стилиян Стоянов, автори, 2017 г.

© Николай Цачев, художник на корицата и графичен дизайн, 2017 г.

© Регалия 6, издателство, 2017 г.

ISBN 978-954-745-276-3

■ Съдържание

АНТИЧНОСТ

КУЛТУРАТА НА АНТИЧНОСТТА	6
МИТ И МИТОЛОГИЯ	11
МИТОЛОГИЧНАТА ПРЕДСТАВА ЗА СВЕТА. Упражнение	17
МИТОЛОГИЧЕН ЦИКЪЛ.....	20
ГЕРОИ И БОГОВЕ В МИТОЛОГИЯТА. Упражнение	27
СТАРОГРЪЦКА ЛИТЕРАТУРА.....	33
ОМИРОВ ЕПОС „ИЛИАДА“	39
ДЪЛГЪТ КЪМ СЕМЕЙСТВОТО И КЪМ ОБЩНОСТТА. Упражнение	50
ДВУБОЯТ МЕЖДУ ГЕРОИТЕ – XXII ПЕСЕН, „ИЛИАДА“	57
ПОМИРЕНИЕТО – XXIV ПЕСЕН, „ИЛИАДА“. Упражнение	67
СТАРОГРЪЦКА ЛИРИКА.....	74
СТАРОГРЪЦКИ ТЕАТЪР И ДРАМА	81
„АНТИГОНА“ – ЦАРИЦАТА НА ТРАГЕДИЯТА.....	86
АНТИГОНА – МЕЖДУ ГЕРОИЧНИЯ ЖЕСТ И ПРЕКАЛЕНАТА ГОРДЕЛИВОСТ. Упражнение.....	98
КУЛТУРАТА НА АНТИЧНОСТТА. Обобщение	102
КУЛТУРАТА НА АНТИЧНОСТТА. Тест	104

СРЕДНОВЕКОВИЕ

КУЛТУРАТА НА СРЕДНОВЕКОВИЕТО	108
БИБЛИЯ	113
СТАР ЗАВЕТ	119
МОИСЕЙ – ПЪТЯТ КЪМ ХАНААН. Упражнение	124
НОВ ЗАВЕТ	130

СЛОВОТО КАТО МОСТ МЕЖДУ ДВАТА ЗАВЕТА – ЕВАНГЕЛИЕ ОТ ЙОАН. Упражнение.....	137
СТАРОБЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	140
ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА СВ. КОНСТАНТИН КИРИЛ.....	147
„АЗБУЧНА МОЛИТВА“ – КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ	156
„ЗА БУКВИТЕ“ – ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР.....	161
ЗА БУКВИТЕ И КНИГИТЕ. Упражнение	167
КУЛТУРАТА НА СРЕДНОВЕКОВИЕТО. Обобщение	170
КУЛТУРАТА НА СРЕДНОВЕКОВИЕТО. Тест	172

РЕНЕСАНС

КУЛТУРАТА НА РЕНЕСАНСА	176
„ДЕКАМЕРОН“ – ДЖОВАНИ БОКАЧО	182
„ПРИТЧАТА ЗА ТРИТЕ ПРЪСТЕНА“ – СИЛАТА НА МЪДРОСТТА	188
„ДЕКАМЕРОН“ – ВЪЗХВАЛА НА ЖИВОТА. Упражнение	192
„ДОН КИХОТ“ – МИГЕЛ ДЕ СЕРВАНТЕС	194
ДОН КИХОТ – ЛУДОСТТА НА РАЗЛИЧНИЯ	204
ДОН КИХОТ И САНЧО ПАНСА. Упражнение	212
„ХАМЛЕТ“ – УИЛЯМ ШЕКСПИР	215
ОБРАЗИ В ТРАГЕДИЯТА „ХАМЛЕТ“	221
ДА БЪДЕШ ИЛИ ДА НЕ БЪДЕШ.....	227
„ХАМЛЕТ – ТОВА СМЕ ВСИЧКИ НИЕ“. Упражнение	231
СОНЕТИТЕ НА ШЕКСПИР	234
КУЛТУРАТА НА РЕНЕСАНСА. Обобщение	239
КУЛТУРАТА НА РЕНЕСАНСА. Тест.....	241

За да напишем есе, трябва да знаем	244
Отговори на тестовете.....	247
Използвана литература	247

АНТИЧНОСТ

КУЛТУРАТА НА АНТИЧНОСТТА

Да си
припомним

Прочетете текстовете. Припомнете си изученото за Античност в часовете по литература в V клас и по история в VII клас. По зададения модел направете таблица в тетрадките си и я попълнете. През тази учебна година ще се запознаете с особеностите на Античност, Средновековие и Ренесанс като културни епохи, затова оставете таблицата незавършена, за да я продължите по-късно.

1. „Древна Гърция е страната, чиито постижения в много отношения са залегнали в основата на европейската култура. Много клонове на съвременната наука са израснали на базата на трудовете на древногръцките учени и философи. Елементи на древногръцката архитектура се използват за украса на съвременни здания. Епосът, литературата и изкуството на Древна Гърция и досега привличат вниманието и предизвикват възхищение. Значителна част от научната терминология, названията на много науки, редица думи, които имат място в съвременните езици, изрази, пословици са произлезли от древногръцкия език.“

(„История на Древна Гърция“)

2. „Културата на Античността има предимно устен характер, макар че в най-известните ѝ периоди писмеността вече е била изнамерена. Въпреки това обаче и въпреки записването на голяма част от текстовете писаното слово е имало подчертано помощен характер – единствено за съхраняване на текста на творбата. Но истинското ѝ битие се осъществява по време на устния изпълнителски ритуал... Устният характер на античната култура е свързан и с принципа на колективното благо.“

(Ал. Панов, „Теория на литературата“)

3. „Ново явление в живота на гръцките общини били гражданите, основата на гръцката демокрация, дейната и най-общителната класа на гръцкото общество, неговата движеща сила... Законите на Солон и Клистен ѝ осигурили възможност за бързо развитие... Почитането на героите било свързано с почитането на определени места, на които се издигали паметници и се строели храмове. Развил се своеобразието на гръцкото светоусещане: възвишена представа за човека и привързаност към родната земя...“

(М. Алпатов, „История на изкуството“)

4. **Античност** (на латински: *antiquitas* – *древност*) е културноисторически период, обхващащ приблизително времето от VIII в. пр.Хр. до VI век сл. Хр. Отнася се за европейския културен регион и се свързва с постиженията на Древна Гърция и Рим до падането му под властта на варварите и приемането на християнството по тези земи.

(<https://bg.wikipedia.org/wiki/Античност>)

	Античност	Средновековие	Ренесанс
Време, което обхваща			
Място			
Характеристики:			
А) отношение към човека			
Б) мястото на боговете / бога в живота на човека			
В) развитие на литературата			
Г) постижения в различните области на живота			
Д)			

ДА НАУЧИМ

Античността е епохата, в която се поставят основите на развитието в различните области на живота, дали по-късно тласък на ренесансовите и на съвременните разбирания за човека и неговото място в света. Откритите исторически паметници доказват стремежа на античния човек да опознае природата, като даде имена на видимото. Във фантастичните образи от митовете са въплътени опитите на древните гърци да се ориентират в природните явления и в обществената йерархия.

Сведения за античния модел на света се откриват и в литературните паметници – поемите на Омир „Илиада“ и „Одисея“ от VIII в. пр. Хр., творбите на поетите Архилох, Алкей, живели през VII–VI в. пр. Хр., поучителната поема на Хезиод „Дела и дни“ от същия период, поезията на Солон, който бил и атински политически деец и законодател през VI в. пр. Хр., и др. Изследователите откриват в тези произведения представата за един подреден и хармоничен свят, в който политеизмът (вярата в много богове) определя мястото на човека в неговия познат свят (космос) и опитите му да овладее хаоса (непознатото).

Изображенията на гръцките богове, открити върху керамични съдове или монети от тази епоха, показват, че идеалът на древ-

ните хора се изразява в единството на красивото и доброто (*калокагатия*). От ранните форми на божеството като предмет, растение или животно постепенно се стига до антропоморфната представа за боговете (т.е. с външност, мисли, чувства, желания и отношения, подобни на човешките). Тогава народното въображение създава образите на олимпийските богове, съобразяващи се с централизираната власт на Зевс, а моделът на тези взаимоотношения е наложен вече в гръцките градове държави (полиси). Появяват се образите на героите, които се изправят срещу чудовища и се застъпват за правото на човешките същества да обитават земния свят свободно и да изграждат живота си според нови правила.

През Античността определяща роля за организацията на обществения живот има митологията, чиито сюжети стоят в основата на литературата, архитектурата, изобразителното изкуство, танца и музиката. Митовете са стигнали до нас в късни редакции и преразказани от старогръцки или римски писатели, в чиито произведения се откриват идеите за едно развито общество.

От историята знаем, че около Перикъл (V в. пр. Хр.) се събират интелектуалци: историци, философи, софисти, които съграждат културата на Древна Гърция като образова-

ност без канонически граници. Още в края на V в. пр. Хр. старото хомогенно (еднородно) общество се разслюва и дава началото на социалната опозиция (богати – бедни). Животът протича сред противоречия, в сблъсък между празничното и всекидневното, общественото и частното, религиозното и светското. Така се формира разбирането за цивилизованост, което стои в основата на човешките отношения в полиса (града).

Градът има своите преимущества: цялостната полисна система притежава относителна затвореност, но в нея проникват и външни влияния. Делничното разколебава наложения от празника „висок“, ценностно ориентиран живот. Стимулират се свободните междуличностни отношения. При цялата значимост на колективното благо личната култура, качествата на отделния индивид стават толкова важни, че калокагатията губи своята съсловна обозначеност и става присъща на по-широк кръг от елинското общество.

Появата на писменото слово прави възможно правилата да стават код, който остава във времето и може да се отнесе към всяко поколение. Двете основни действия

на комуникацията – говорене и писане, формират два различни типа култура – устната и писмената. Първичната и естествена комуникация е устната. Контекстът при нейното провеждане естествено спомага за адекватното разбиране между участниците.

В писмената комуникация отправителят отсъства физически (вместо говорител имаме автор на текста), т.е. разкъсана е връзката между отправител и получател; няма го предметът, за който се говори, не е ясно и за кого е предназначено изказването. Тогавата текстът започва да означава много повече, независимо от авторското намерение. Ето защо писменият текст използва определени правила, нямащи нищо общо с непринуденото и естествено говорене. Затова и литературата е споена с писменото слово.

Енциклопедия

Софисти – в Античността – учители по мъдрост и красноречие.

Канонически – задължителни, съобразени с нормата.

Калокагатия – хармонично съчетание на физическа и нравствена красота.

ОЩЕ ПО ТЕМАТА

■ Мисията на античната култура

В есето си „Мисията на университета“ (1930 г.) испанският философ, есеист и литературен историк Ортега-и-Гасет разграничава понятията „наука“ и „култура“, като отбелязва, че са взаимозависими, без да са тъждествени: „Културата се отнася към науката... като взема жизненоважното за тълкуването на нашия живот. В науката има области, които са... само чисто научна техника... Животът не може да чака науката да обясни научно Вселената.“

Животът наистина е неотложен. Човешкият крак наистина не е стъпил на Марс или на друга планета, но пък литературата е съз-

дала разнообразни произведения с видими и невидими жанрови особености за (не)възможния живот на Червената планета и (не)възможните ѝ жители.

„Живеем тук и сега, без възможност да се забавим или прехвърлим другаде. Животът е изстрелян срещу нас в упор. А и културата – неговото тълкуване, не може да чака.“ (Ортега-и-Гасет)

Античната култура има точно такава мисия: да съгради план на живота, да води човека и обществото по пътищата на съществуването. Античният човек е личност „културна“, затова вижда пътищата на живота от позицията на просветен, способен да анализира и синтезира.

Аристотел тълкува културата като „про-

ява на умереност“. Известен е неговият възглед за *mesotes* (средина): умение да се разговаря, да се спазват нормите и да се защитават ценностите на обществото, условността в изразяването на чувствата и предпочитанията, знанието и осъзнаването на културните и научните постижения. В същото време културата не е феномен, противоположен на природното, защото индивидите и обществата са дадени по природа според Аристотел.

В своя труд „Характери“ Теофраст (стгр. философ и учен енциклопедист, ученик на Аристотел, живял през IV–III в. пр. Хр.) набелязва различни типове човешки характери и поведение. Тези типове са равноделно значи-

ми и днес (стиснатият, дребнавият, простият, контето и др.) въпреки столетията отлетяло време. Трябва да отбележим, че дори в нашия твърде свободен и моделиран от технологиите XXI век инициативата за културно поведение все още се формира от типологията на моделите общуване.

Античната култура култивира съзнание за ценностите в общностния живот чрез процесите на подражание (на доброто, красивото) и самосъзнание за феномените на културата: познание, толерантност, духовна и физическа развитост, рефлексия, отваряне към модерното. Именно тези измерения на античната култура ще създадат хуманитарните модели на Европейското възраждане.

Повод за размисъл и дискусия

1. Прочетете текста, публикуван в интернет, който представя едно мнение за образоваността и за образования човек. Като имате предвид знанията си за Античността и образоваността, направете свой коментар по темата. Дайте примери за мястото на образования човек в обществото днес. Направете дискусия по темата в класа.

В обществото на познанието, в което навлизаме, индивидите заемат централно място. За разлика от парите, знанието е персонифицирано. То не се е настанило в някоя книга, база данни или компютърна програма. В тях се съдържа само информацията, докато познанието винаги се въплъщава в конкретна личност, която го носи в себе си, създава го, увеличава го или го обогатява. Преподава това познание или го предава на другите, използва го или злоупотребява с него. Така благодарение на прехода към обществото на познанието личността излиза на преден план. Това поражда нови предизвикателства, с които никой до този момент не се е сблъсквал, свързани с новата обществена фигура, образованият човек.

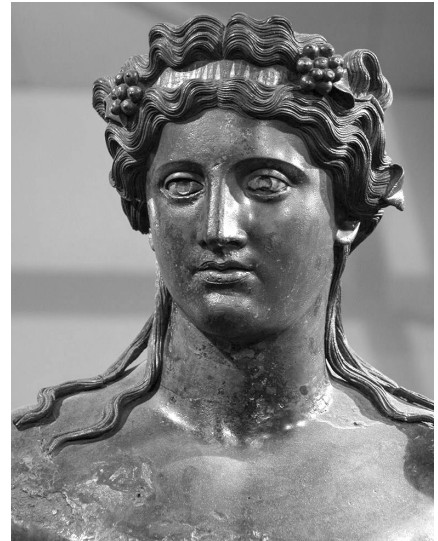
(Питър Дракър, професор по социални науки и политология, САЩ)

2. Следващият текст можете да прочетете в уикипедия. Потърсете и други дефиниции на понятието „култура“ и направете пред съучениците си своята презентация на тема: *Представата ми за културен човек днес.*

През 1952 Алфред Крьобер и Клайд Клъкхон съставят списък с над 200 различни дефиниции на „култура“, като трите основни значения са:

- *изтънчен вкус в областта на изящните изкуства и хуманитарните науки, още известна като „висока култура“;*
- *цялостен модел на човешкото познание, вярвания и поведение, зависещ от способността за символно мислене и социално образование;*
- *комплекс от споделени ценности, цели, поведения и практики, който е характерен за дадена организация или група.*

3. Разгледайте изображенията на антични паметници на културата, които днес предизвикват интереса ни като туристи. Коментирайте какво ни привлича към тях. Защо не спира туристическият поток към руините на Древна Гърция?

Антични храмове и скулптурни фигури на антични богове

4. Прочетете баснята на Езоп, записана през IV в. пр. Хр., и направете изводи за начина, по който древните хора са си обяснявали случващото се с тях. Приложимо ли е това познание и днес?

Добрините, поради своята слабост, били прокудени от Злините. Възнесли се на небето. И запитали Добрините Зевса как трябва да постъпват с хората. А той им казал: не всички заедно, а една по една да ги спохождат. Та затова Злините, понеже са близо до хората, постоянно ги връхлитат, а пък Добрините стигат по-бавно – докато слязат от небето. Никой лесно не случва на добрини, а всеки от нас ежедневно бива поразяван от злините.

МИТ И МИТОЛОГИЯ

Да си
припомним

Като имате предвид, че следващият кратък текст е от мита за сътворението на света, припомнете си и коментирайте каква е ролята на митовете в живота на древните хора.

„В началото съществувал само вечният, безграничен и тъмен Хаос. В него се криел изворът на живота на света. Всичко възникнало от безграничния Хаос – целият свят и безсмъртните богове.“

ДА НАУЧИМ

Мит е една от трите думи за слово в старогръцкия език: *Mythos* – древно знание за боговете и света, смислова пълнота на словото в неговата цялост; *epos* – слово, звуково оформено и ритмично; *logos* – свещено слово (*hieros logos*), предполагащо първична обособеност на елементите; съзидателно, божествено, философско.

Митът е най-ранната форма на словесно изкуство. Той е свещен (сакрален) разказ с богато символно значение, повествование за създаването на божествения и на човешкия свят (митът винаги разказва за създаването на нещо – на целия космос или на елемент от него), за взаимоотношенията между богове и хора и за героическите подвизи за опазване на космоса. Действащите лица в мита не са обикновени хора, а свръхестествени същества – богове и герои. Затова и митът се възприема като опит, различен от опита на всекидневието. За архаичния човек митът не е измислица, а абсолютна истина, той е неоспоримата мъдрост на предците, традицията, на която трябва да се вярва без уговорки.

„Митовете са предания с неустановен произход и авторство, които съпътстват или спомагат за обяснението на религиозни вярвания.“ (Роджър Фаулър)

„Митът е разказ за божества или божествени същества, в съществуването на които народът вярва.“ (Владимир Пропп)

„Митът излага свещена история, повестува за събития, случили се в достопамятните времена на „началото на всички начала“... Като цяло митът описва различните мощни проявления на свещеното в този свят.“ (Мирча Елиаде)

Митологията е сборът от митове на дадена общност, обобщаващи представите на древния човек за света, в който живее, и за силите, които управляват този свят.

Митологията е и наука за митовете.

В процеса на развитието на обществото митологичните мотиви и сюжети встъпват в сложни взаимоотношения, възникват божествени генеalogии (родословия), митовете се циклизират и се стига до политеистичен (с много богове) пантеон.

Основната идея, която се проследява в митологията, е създаването на космоса, т.е. превръщането на хаоса (нищото или неовладяното пространство) в космос (изградена система от обекти и символи) и мястото на отделния човек и на общността като цяло в този вече създаден свят.

Първобитният човек възприема своето

съществуване като резултат от редица митични събития, станали „някога“, и в тези събития основни действащи лица са свръхестествени същества. Така митът става неговата свещена история, той придава смисъл и стойност на човешкия живот. От друга страна, разказвайки за деянията на тези свръхестествени същества, митът изгражда различни модели на поведение, необходими на архаичния човек.

Митът е предназначен за членовете на родово-племенната общност, той е достояние само на шаманите, заклинателите и родовите старейшини и е част от ритуалното действие. Митичният разказ се предава по време на ритуала. За архаичния човек да знае митовете, означава да притежава тайната за произхода на всички неща. От ритуалното възпроизвеждане на митичните събития този човек придобива сили за живот. Когато слуша мит и участва в ритуал, първобитният човек преживява събитието като реалност и намира своето място в колектива и в света, който го заобикаля.

На по-късен етап митологичното слово се отделя от ритуалното действие и тогава се разширява аудиторията, за която е предназначено. Сред слушателите на това слово вече

има и „непосветени“. Връзките с обредността се запазват, но те вече не са така задължителни и строги.

Митовете, познати ни от различните краища на света, се класифицират според това за какво разказват, но невинаги разграничаването може да се направи прецизно, защото митът говори за света в неговата цялост. Според спецификите на географския регион и характеристиките на общността, в която се появяват и разпространяват, митовете се групират условно в следните категории:

Космогонични – разказват по какъв начин е възникнала Вселената.

Теогонични – разказват за последователното раждане на няколко поколения божества, които съграждат и подреждат света.

Антропогонични – разказват какъв е произходът на човека, как се е появил на този свят. Това са сюжети за създаването на човека и човешкия род.

За богове – разкази за родствените връзки и взаимоотношенията на различни богове, управляващи различни сфери на живота.

За герои – разказват за подвизи, борби с чудовища, придобиване или изнамиране на културни блага.

Есхатологични – разкази за края на света.

ОЩЕ ПО ТЕМАТА

■ Митологичната представа за време и пространство

Представата за пространството възниква от нуждата за ориентиране на хората сред света, в който живеят. Това изисква те да намерят стабилна неподвижна точка и по нея да „огледат“ света, да го направят „свой“. Така се появява идеята за „свещения център“ и чрез ориентацията на целия свят около центъра се конструира мито-ритуалният образ на пространството.

Митологичното пространство е ориентирано спрямо противоположните посоки горе – долу, ляво – дясно, изток – запад. Вертикалният пространствен модел се свързва с

идеята за трите свята, обединени в представата за Световното дърво. Светът се представя като огромно космическо дърво, неговата корона е горният небесен свят, стволът е илюстрация на средния свят на хората, а корените са подземното царство. Знаковата белязаност на тези три зони се подсилва и от съпътстващи символни образи. На върха на короната на Световното дърво са разположени небесните светили (Слънцето и Луната) или там е кацнал орел, стволът (средната зона) символично е обвързан с образите на елена, коня, кравата, и разбира се, с човека, а долната зона – със змията, жабата, мишката, мечката.

Хоризонталната представа донякъде дублира вертикалната – крайни, полюсни места и среда, обитаема територия (център – периферия). „Свещения център“ всеки народ слага при себе си, в своите земи. За гърците това е Делфи с храма на Аполон. Западът е мястото на залеза, на смъртта, на опасното. Изтокът е доброто място, свързано с раждането.

Времето представи в митологичното съзнание не съвпадат със съвременната идея за време като последователност от моменти, между които има причинно-следствена връзка и които протичат от минало към бъдеще.

Митовите имат свое специфично време, което е далечното минало на сътворението. Древните гърци имат различни представи за време. Според архаичната концепция всичко в света има свой повторям ритъм. Това е природното време – след пролетта и лятото идват есента и зимата и всичко се затваря във вечен кръговрат. Всичко се развива, но до някаква степен и после започва отначало (обяснено е с митове за умиращи и възкръсващи богове, последователна смяна на поколения богове). Съществува обаче и по-нова идея за линейно развитие на света и човечеството във времето (разказите за съдбата на някой род). Боговете са безсмъртни, хората стареят и умират, а времето на героите се мери не с календарните години, а с количеството подвизи. Друг разграничител на времето е деленето на „преди“ и „сега“. „Преди“ е свещеното минало, то е пример, еталон. А „сега“ е обикновеното човешко време на живеене.

■ Митологията в историята на старогръцката култура

Гръцката митология представлява съвкупност от митове, разказващи за приключения и подвизи на герои, надарени със свръхестествена сила, смелост и ловкост, най-често чеда на различни богове и богини. На съвременния човек тя е позната от много произведения на изобразителното изкуство

и литературата. Затова е много важно да разберем как древният грък възприема понятието „мит“. За елините митът е сакрално слово, свещен текст, който съхранява паметта на общността.

Старогръцките митове възникват в различни части на Европейска Гърция, по островите на Егейския архипелаг и в гръцките колонии по западното крайбрежие на Мала Азия. Митичните предания за живота и подвизите на герои, за намесата на богове и богини в работата на отделни хора са създавани от скитащи певци – аеди. Те обикаляли от селище на селище и пред събрания на племенната аристокрация декламирали и пеели, акомпанирайки си на китара (голяма лира, инструмент, на който свирел Аполон), съчинявани от тях самите, а понякога заимствани и от други аеди, песни и химни в чест на богове и на герои.

Интересно е обаче как тези разкази са достигнали до съвременния човек. Нашите извори за митовите са елинските литературни произведения, в които те са използ-

Изображение на Зевс Гръмовержец

Изображение на митичния тракийски певец и музикант Орфей върху древногръцка ваза

вани – Омировите поеми „Илиада“ и „Одисея“, поемите на Хезиод, одите на Пиндар, атическите трагедии, „Аргонавтика“ на Аполоний Родоски и изобщо цялата старогръцка и римска словесност. Ценен източник са античните митографски сборници като „Митологическа библиотека“ на Аполодор и изображенията върху керамични съдове. Творбите на Омир и Хезиод са най-древните паметници, с които разполагаме. Тези творби битуват устно дълги векове, изпълнявани

Енциклопедия

Аполодор от Атина – II в.пр.Хр. – стгр. прозаик. Учи при Аристарх, живее в Александрия, Пергам и Атина. Автор на една „Хроника“, обхващаща периода от 184 до 144 г.пр.Хр., посветена на Атол II – цар на Пергам. Едновременно с данните за историческите събития Аполодор дава сведения за философски школи, за известни философи, поети, историци. Под негово име е достигнало до нас съчинението „Библиотека“, описание на традиционната гръцка митология. Аполодор е автор и на трактата „За боговете“.

Хезиод от Аскра, Беотия – VIII–VII в.пр.Хр. – стгр. епически поет. Родоначалник на т. нар. дидактически епос. В увода към поемата „Теогония“ описва своето поетично „посвещение“ на Хеликон – планината на музите. Това е първото му произведение, замислено като обширно родословие на боговете. По-късната дидактическа поема „Деда и дни“ е написана като наставление към неговия брат

именно от аедите и рапсодите (певци, декламатори, които изпълняват откъси от творби) и чак през VI в.пр.Хр. Омировите поеми са записани и влизат в училищата, където дори са изучавани наизуст, стават „литературен канон“. Така се открояват първичен и вторичен етап в старогръцката култура.

Опазилите се чрез гръцката литература и живопис митологични разкази, мотиви и образи са наследство от първоначалния устен етап от развитието на старогръцката митология, когато тя не е нещо друго, а самата най-ранна гръцка култура. Поради либералния характер на елинската традиция първичната старогръцка митология е безвъзвратно преобразувана в нещо друго, от което можем да възстановим някои основни черти на културата, нещо от системата на елинското реагиране, но не и определени етапи на цялостен исторически ход. Арсеналът от традиционни сказания, образи и мотиви, който откриваме в старогръцката литература и изкуство, представя нов вторичен етап от съществуването на митологията.

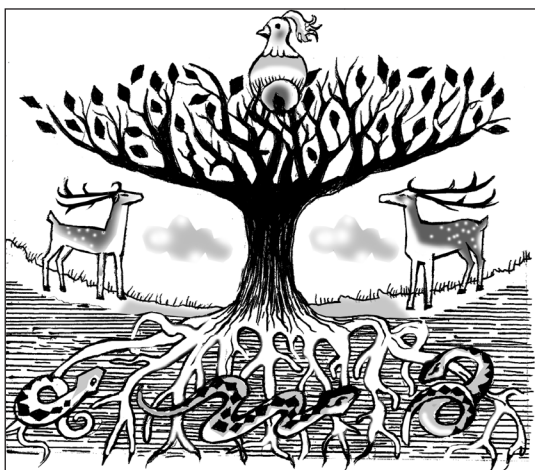
(„История на старогръцката култура“, Богдан Богданов)

Перс и несправедливите съдии – форма, характерна за този жанр и позната от литературите на Древния Изток. В изложението са вплетени митове (за Пандора), басни (за ястреба и славея), поговорки и друг фолклорен материал. Според Херодот наред с Омир Хезиод оформя у елините представите за техните богове.

Омир – вер. VIII в.пр.Хр. – стгр. епически поет. Автор на „Илиада“ и „Одисея“. Сигурни данни за живота му няма. От една страна, той е народен певец (аед), използва сътвореното от други, служи си с народопесенната техника. От друга страна, по времето, когато твори, той е вече прочут певец. Творбите на Омир продължават да се допълват като народно творчество и през V в.пр.Хр. От началото на IV в.пр.Хр. текстът на поемите започва да се чете и да се анализира подробно. През епохата на елинизма те стават основен обект на филологически търсения и изследвания.

**Повод
за размисъл
и дискусия**

1. Разгледайте изображението на Световното дърво и изследвайте елементите от света, който е очертан на картината. Кои същества бихте добавили в различните пластове от пространствения модел на света? Потърсете други изображения, съпоставете вижданията на различните творци за този модел и коментирайте приликите и разликите. Направете обобщение за начина, по който човекът си представял света преди и по който си го представя сега.
2. Разгледайте изображението на храма на Атина Палада, потърсете и други снимки на антични храмове и направете устно изказване за мястото на култа към боговете в живота на античния човек.

Изображение на Световното дърво

Храмът на Атина Палада в Атина, Гърция

3. Коментирайте стремежа към пропорционалност, стабилността на строежите, желанието на древните хора да увековечат своето присъствие в света. Направете паралел със своята съвременност.
4. Сцени от митологията могат да се видят върху антични съдове, открити при археологически разкопки по нашите земи. Уникални мозайки са запазили до днес уменията на древните хора да се обграждат с красота в своите домове. Разгледайте някои от тях и коментирайте избора на сюжетите и образите.

**Да бъдем
творци**

1. Опитайте се сами да направите изображение на хоризонталния пространствен модел на света. Поставете в центъра своя дом и разположете обектите, които познавате, около него. Далечното място означете с изображения на непознати обекти. Опишете своята представа и я представете заедно с картината си пред класа.
2. Обсъдете предложените различни варианти и направете изводи за начина, по който човекът разполага най-скъпото за себе си в центъра. Обяснете представите си за периферията, като ги съпоставите с тези на античните хора.

Да бъдем изследователи

1. В ежедневието си можем да чуем изрази като „рог на изобилието“, „ябълка на раздора“, „панически страх“, „лебедова песен“, „олимпийско спокойствие“, „ахилесова пета“, „танталови мъки“, „сизифов труд“, чието начало е в митологията. Разделете се на групи и изследвайте произхода на тези фразеологични изрази. Представете своето проучване пред класа.

2. Като имате предвид прочетените и чути от съучениците си митове, направете в тетрадката си таблица, като следвате предложения модел. Продължете я с други фразеологизми, произлезли от гръцката митология, които се срещат в речта ни днес.

Фразеологизъм	Мит	Значение	Пример за приложение на израза
Ябълка на раздора	Мит за сватбата на Тетида и Пелей. Ябълката била дадена на Афродита от Парис като на най-прекрасната богиня, което предизвикало гнева на Хера и Атина и станало повод за раздори между тях.	Нещо, което поражда спорове и недоразумения.	Строежът на новата сграда се превърна в ябълка на раздора между живеещите в квартала и инвеститорите.

За любознателните

През VIII–VII в. пр. Хр. повсеместно в земите на древна Елада се изграждат храмове на боговете. Храмът се възприема като жилището на бога. Отначало храмът представлява едно помещение с олтар за жертвоприношения пред него. На фасадата към олтара има две колони. В храма има статуя на божеството, наречена *ксоанон*. Появяват се колони вътре в храма, а в късния VII в. пр. Хр. се появяват колони около цялата сграда, наречени *перистил*. Първата трансформация от дървена в каменна конструкция е извършена в храма на Хера в Олимпия. През 600 г. пр. Хр. той е бил изграден от дърво, а по-късно дървените конструктивни елементи в храма са подменени с каменни. Гърците нарекли това *петрификация*. Позитивният дух на гърците обаче запазва цветността – те продължават традицията на дървеното строителство и боядисват в ярки цветове своите каменни храмове.

За справка: www.stroter-bg.com/bg/архитектурата-на-древна-елада